

نوآوری و تخریب خلاق در نوبل اقتصاد ۲۰۲۵

در حالی سه اقتصاددان که در حوزه «رشد اقتصادی مبتنی بر نوآوری» فعالیت می کنند، برنده جایزه نوبل در علوم اقتصادی امسال شدند که بسیاری درباره صداقت علمی این جایزه تردید دارند

سمت اقتصاد سبز و پایدار هدایت گردد. به باور او، تنها از این طریق می‌توان میان پیشرفت اقتصادی و حفظ محیط زیست تعادل برقرار کرد. او همچنین هشدار داد که موانع تجاری و سیاست‌های تعرفه‌ای می‌توانند مانند ابرهایی تیره بر فراز اقتصاد جهانی ظاهر شوند و جریان آزاد ایده‌ها، رقابت و نوآوری را کند کنند. آگیون یادآور شد که باید از رفتارهای ضد رقابتی شرکت‌های بزرگ جلوگیری شود، زیرا تسلط بیش از حد این شرکت‌ها ممکن است مانع ورود نوآوران تازه و خلاقیت‌های آینده گردد. مجموعه این نگرانی‌ها از دید او همان «ابراهی تیره»ای هستند که اگر جدی گرفته نشوند، می‌توانند پیوند مثبت میان نوآوری، رشد اقتصادی و رفاه پایدار را تضعیف کنند.

یک جایزه نو و پرابهام

در وصیت‌نامه سال ۱۸۹۵ شیمیدان سوئدی آلفرد نوبل، جایزه اقتصاد یکی از پنج جایزه اصلی مورد نظر او نبود. از این جهت نام اصلی و رسمی آنچه به «جایزه اقتصاد نوبل» معروف شد «جایزه بانک مرکزی سوئد در علوم اقتصادی به یاد آلفرد نوبل» است و نخستین‌بار در سال ۱۹۶۹ اهدا شد. این مسئله، پرسش مهمی را در میان می‌اندازد؛ آنچه که پیش‌تر بسیاری از منتقدان مطرح می‌کنند. منتقدان استدلال می‌کنند که جایزه اقتصاد به لحاظ نهادی و ایدئولوژیک با منافع سرمایه‌داری در هم تنیده است و اهدای آن در کنار مراسم نوبل ماهیتی سیاسی و نخبگانی به آن می‌بخشد. منتقدان اشاره می‌کنند که برندگان غالباً از دانشگاه‌های برجسته آمریکا آمده است و نظریه‌های مورد تقدیر اغلب با نسخه‌های سیاست‌محور بازار دوست و طرفدار سرمایه‌ها همگاند؛ الگویی که از دید آنان به مشروع‌سازی انتخاب‌های سیاستی تئولیبِرال کمک می‌کند و صداهایی را که بر طبقه، استثمار یا نقدهای ساختاری تأکید دارند به حاشیه می‌برد.

بسیاری از منتقدان همچنین ادعای این جایزه درباره وضعیت کاملاً علمی آن را زیر سؤال می‌برند. آن‌ها می‌گویند اقتصاد متکی به مدل‌ها و فرضی دارای بار ارزشی است؛ نه قوانین تجربی قابل تکرار مشابه با علوم طبیعی. از این جهت اعطای برچسب «نوبل» با اعتبار بالا، می‌تواند ماهیت هنجاری اقتصاد و مناقشه‌انگیز بودن بسیاری از نظریه‌های اقتصادی را پنهان کند. از منظر سیاسی، این مسئله پیامدهایی دارد: تقدیر و ترویج چارچوب‌های مشخصی می‌تواند اختیار تفکر اقتصادی را متمرکز کند و راه را برای خاموش شدن رویکردهای متضاد (اقتصاد نهادی، نظریه وابستگی، فمینیستی و غیره) هموار سازد. به این ترتیب بحث‌های سیاستی اقتصاد به سوی وضعیت‌های قدرت مشخص و موجود سوق می‌یابد. در نتیجه، منتقدان اغلب یا خواهان اصلاح روش‌های انتخاب و تنوع‌بخشی به افراد شناخته‌شده برای دریافت جایزه‌اند، یا خواهان ایجاد نهادهای جایگزین که فضای بیشتری به سنت‌های دگراندیش اختصاص دهند. پیشنهادهایی آن‌ها از متنوع‌سازی کمیته‌های انتخاب و شناسایی گستره وسیع‌تری از روش‌ها و نظریات تا پیشنهاد های رادیکال‌تری مانند لغو اعتبار این جایزه متغیر است. هدف این اقدامات گشودن بحث‌های سیاستی به تحلیل‌هایی است که بر نابرابری، کار، امپریالیسم و محدودیت‌های زیست‌محیطی تمرکز دارند، نه صرفاً ستایش نوآوری‌های مبتنی بر بازار.

▲ لحظه اعلام نام برندگان نوبل اقتصادی در آکادمی نوبل

خاک، معدنکاری بدون زمین‌شناسی، نیروی آبی بدون هیدرولیک، رنگرزی بدون شیمی آلی و پزشکی بدون میکروب‌شناسی و ایمنی‌شناسی باشد. موکی بر مثال استریل کردن ابزار جراحی را مطرح می‌کند. این اقدام در دهه ۱۸۴۰ یا حتی پیش‌تر پیشنهاد شده بود، اما جراحان از این ایده برآشتفتند که ممکن است خود ناقل بیماری باشند. تنها پس از پژوهش‌های لویی پاستور و جوزف لیستر در دهه ۱۸۶۰، نقش میکروب‌ها در بیماری شناخته شد و استریل‌سازی رواج یافت. او همچنین بر اهمیت گشودگی جامعه نسبت به ایده‌های نو تأکید کرد. به گفته کمیته نوبل: «بنا بر نظر موکی‌ر، پذیرش تغییرات در فضای اجتماعی و تعامل عملی با علم از سوی متخصصان، از دلایل اصلی آغاز انقلاب صنعتی در بریتانیا بود.»

برندگان و بازندگان

دو برنده دیگر امسال، آگیون و هاویت، دریافتند که نوآوری هم شرکت‌های برنده و هم بازنده می‌آفریند. در ایالات متحده، هر سال حدود ۱۰ درصد از شرکت‌ها وارد بازار و ۱۰ درصد از آن خارج می‌شوند. ترویج رشد اقتصادی نیازمند درک هر دو فرایند است. مقاله سال ۱۹۹۲ آن‌ها بر پایه پژوهش‌های پیشین درباره مفهوم «رشد درون‌زا» بنا شده بود. ایده‌ای که می‌گوید رشد اقتصادی از درون نظام اقتصادی ایجاد می‌شود، نه بر اثر نیروهایی که از بیرون بر آن تأثیر می‌گذارند. این مفهوم بعدها برای پل رومر جایزه نوبل سال ۲۰۱۸ را به همراه آورد. این مقاله همچنین از نظریه «تخریب خلاق» (Creative Destruction) جوزف شومپیتر (Joseph Schumpeter) الهام گرفته بود. به باور شومپیتر نیروی اصلی پیش‌برنده سرمایه‌داری نوآوری است، اما این نوآوری همواره با از میان رفتن ساختارها فناوری‌ها و

نیمی از جایزه ۱۱ میلیون کرون نوبل (حدود یک میلیون دلار) به جوئل موکی‌ر (Mokyr)، تاریخدان اقتصادی هلندی تبار از دانشگاه نورث‌وسترن، اهدا شد. نیم دیگر نیز به طور مشترک به فیلیپ آگیون (Philippe Aghion)، اقتصاددان فرانسوی در «کالج دو فرانس» و مدرسه عالی مدیریت «اینسپاد» و پیتر هاویت (Peter Howitt)، اقتصاددان کانادایی در دانشگاه براون تعلق گرفت. به طور کلی، پژوهش‌های این سه نفر اهمیت نوآوری را در پیشبرد رشد اقتصادی پایدار بررسی کرده و نشان داده که در اقتصادهای پویا، شرکت‌های قدیمی از بین می‌روند و شرکت‌های جدید متولد می‌شوند.

نوآوری؛ محرک رشد پایدار

به گفته آکادمی سلطنتی علوم سوئد، رشد اقتصادی در دو قرن گذشته میلیاردها نفر را از فقر نجات داده است. گرچه ما این را امری عادی می‌پنداریم، اما در طول تاریخ پدیده‌ای بسیار نادر است. دوره‌ای که از حدود سال ۱۸۰۰ آغاز شد، نخستین دوره در تاریخ بشر است که در آن رشد اقتصادی مداوم رخ داده است. این واقعیت هشداری است که نباید نسبت به آینده آسوده‌خاطر باشیم، زیرا سیاست‌های نادرست می‌توانند باعث رکود دوباره اقتصادها شوند.

یکی از داوران نوبل مثالی در این زمینه می‌زند: «در سوئد و بریتانیا، در طول چهار قرن، میان‌سال‌های ۱۳۰۰ تا ۱۷۰۰ میلادی، پیشرفت چندانی در سطح زندگی مردم مشاهده نشد.» موکی‌ر در پژوهش‌های خود نشان داد که پیش از انقلاب صنعتی، نوآوری‌ها بیشتر بر پایه آزمون و خطا انجام می‌شدند تا بر اساس درک علمی. او استدلال کرده که رشد اقتصادی پایدار در جهانی شکل نمی‌گیرد که در آن «مهندسی بدون مکانیک، آهنگری بدون متالورژی، کشاورزی بدون علم

۶۶

در حالی که نوبل اقتصاد ۲۰۲۵ نوآوری و رشد درون‌زا را می‌ستاید، موجی از تردیدها درباره ماهیت سیاسی، جهت‌گیری بازارمحور و بی‌اعتنایی آن به بحران‌های نابرابری و زیست‌محیطی، اعتبار این جایزه را زیر سؤال برده است

نرخ اشتغال فارغ‌التحصیلان در اروپا

تازه‌ترین داده‌های یورواستات (اداره آمار اروپا) نشان می‌دهد نرخ اشتغال فارغ‌التحصیلان آموزش عالی در اروپا در سال ۲۰۲۴ به‌طور میانگین به ۸۴.۹ درصد رسیده؛ آماری که بیانگر تفاوت‌های چشمگیر میان کشورها، جنسیت‌ها و ساختارهای بازار کار قاره است. این داده‌ها شامل افراد ۲۰ تا ۳۴ ساله‌ای می‌شود که در سه سال گذشته تحصیلات خود را به پایان رسانده و دیگر در حال تحصیل نیستند. یورواستات آموزش عالی را طبق طبقه‌بندی ISCED در سطوح ۵ تا ۸ تعریف می‌کند که از دوره‌های کوتاه‌مدت و کارشناسی تا مقاطع کارشناسی ارشد و دکترا را دربر می‌گیرد. اگرچه تحصیلات دانشگاهی معمولاً به فرصت‌های شغلی بهتر و درآمد بالاتر منجر می‌شود، اما ورود به بازار کار برای بسیاری از فارغ‌التحصیلان جدید همچنان دشوار باقی مانده است. در بریتانیا، رقابت برای یافتن شغل پس از دانشگاه به بالاترین سطح در بیش از سه دهه گذشته رسیده است. طبق گزارش مؤسسه کارفرمایان دانشجویی (ISE)، در سال ۲۰۲۴ بیش از ۱.۲ میلیون درخواست برای تنها ۱۷ هزار موقعیت شغلی ثبت شده است؛ یعنی به‌طور میانگین ۱۴۰ متقاضی برای هر فرصت شغلی. برخی کشورها اما عملکردی بسیار بهتر از دیگران دارند. در میان ۳۳ کشور اروپایی بررسی‌شده، بلغارستان با نرخ اشتغال ۹۳.۷ درصد در صدر قرار دارد و ترکیه با ۶۳.۵ درصد در پایین‌ترین جایگاه ایستاده است. در اتحادیه اروپا نیز یونان با ۷۲.۷ درصد کمترین نرخ اشتغال را ثبت کرده است. در کشورهای شمالی و مرکزی اروپا مانند استونی (۹۳.۶ درصد)، هلند (۹۲.۷ درصد)، نورژ (۹۲.۳ درصد)، ایسلند (۹۲ درصد) و آلمان (۹۱.۹ درصد)، بیش از ۹ نفر از هر ۱۰ فارغ‌التحصیل دانشگاهی ظرف سه سال پس از پایان تحصیل شاغل شده‌اند.

در مقابل، ایتالیا (۷۴.۳ درصد)، صربستان (۷۶.۳ درصد) و فرانسه (۷۹.۹ درصد) همچنان با نرخ بالای بیکاری مواجه هستند. در میان کشورهای بزرگ اتحادیه، آلمان بهترین عملکرد را با نرخ ۹۱.۹ درصد داشته و پس از آن اسپانیا با ۸۲ درصد قرار دارد. فرانسه و ایتالیا پایین‌تر از میانگین اتحادیه قرار گرفته‌اند. داده‌های بریتانیا در آمار رسمی یورواستات نامیده، اما طبق گزارش سازمان HESA، در میان فارغ‌التحصیلان سال تحصیلی ۲۳-۲۴ حدود ۸۲ درصد در شغل یا کار داوطلبانه فعالیت داشته‌اند؛ آماری که به دلیل تفاوت در زمان گردآوری مستقیماً قابل مقایسه نیست. ترکیه نه تنها پایین‌ترین نرخ اشتغال را دارد، بلکه با شکاف چشمگیر میان مهارت‌های دانشگاهی و نیازهای بازار کار نیز مواجه است. دفتر ترکیه در سازمان همکاری و توسعه اقتصادی (OECD) اعلام کرده گسترش سریع دانشگاه‌ها باعث افت کیفیت آموزشی و کاهش بازده اقتصادی تحصیلات عالی شده است. ترکیه تنها کشوری در اروپا است که نرخ بیکاری در میان دارندگان مدرک دانشگاهی از میانگین کل جمعیت بالاتر است. در زمینه برابری جنسیتی نیز تفاوت‌های آشکاری دیده می‌شود. در سطح اتحادیه اروپا، نرخ اشتغال مردان (۸۶ درصد) اندکی بالاتر از زنان (۸۴ درصد) است. با این حال، در هشت کشور از جمله یونان، نرخ اشتغال زنان بالاتر است. در یونان ۷۵.۹ درصد از زنان در برابر ۶۸.۵ درصد از مردان شاغلند، در حالی که ترکیه با بزرگ‌ترین شکاف جنسیتی، تنها ۵۵.۲ درصد اشتغال زنان را ثبت کرده است.

طرح ملی بریتانیا برای ۴۰۰ هزار شغل سبز

برنامه پنج‌ساله دولت کارگر با هدف دوبرابر کردن اشتغال در صنایع پاک تا سال ۲۰۳۰ و آموزش نیروهای خروجی از مشاغل فسیلی تدوین شد

توربین بادی و نیروگاه‌های هسته‌ای طراحی شده است. دولت بریتانیا اعلام کرده بیش از ۱۳ هزار و ۷۰۰ بیکار مهارت‌های لازم برای ورود به صنایع سبز را دارند. در همین راستا، کارگران فعلی بخش نفت و گاز نیز از بودجه ۲۰ میلیون پوندی آموزش تخصصی بهره‌مند می‌شوند تا مهارت‌های خود را برای فعالیت در مشاغل پاک به‌روزرسانی کنند. شارون گراهام، دبیرکل اتحادیه Unite، گفت: «کار امن و بادست‌مزد مناسب باید در قلب هر انتقال سبز باشد.» او افزود: اتحادیه از تعهد دولت به ایجاد شغل‌های با حقوق منصفانه حمایت می‌کند.

منبع: گاردین

وزیر انرژی گفت: این طرح پاسخی است به پرسش بنیادین «شغل‌های آینده از کجا می‌آیند؟». او افزود: برنامه جدید نه تنها به جویندگان کار مسیر ورود به مشاغل سبز را نشان می‌دهد، بلکه به مدیران محلی کمک می‌کند منابع خود را برای آموزش و فرصت‌های شغلی به‌درستی هدایت کنند. بر اساس طرح دولت، پنج کالج تخصصی تازه در مناطق چشر، لینکلن‌شایر و پمبروک‌شایر ایجاد خواهد شد تا آموزش‌های فنی و مشاوره شغلی ارائه دهند. بودجه اولیه این طرح آموزشی ۲.۵ میلیون پوند برآورد شده است. همچنین برنامه‌ای جداگانه برای تطبیق مهارت‌های سربازان پیشین با مشاغل نو مانند نصب پنل‌های خورشیدی، کارخانه‌های

از جمله پروژه‌های انرژی دریایی اختصاص دارد. این برنامه با استقبال گسترده اتحادیه‌های کارگری مانند Unite و GMB روبه‌رو شد.

این اتحادیه‌ها مدت‌هاست خواهان طرحی روشن برای انتقال ایمن نیروی کار از بخش سوخت‌های فسیلی به انرژی‌های پاک هستند. میلبد همچنین اعلام کرد ۳۱ شغل ماهر به عنوان اولویت‌های آموزشی و جذب نیرو شناسایی شده‌اند؛ از جمله لوله‌کش‌ها و نصابان سیستم‌های گرمایشی که بین ۸ تا ۱۰ هزار نفر در این مشاغل تا سال ۲۰۳۰ مورد نیاز خواهند بود. نجاران، برق‌کاران و جوشکاران نیز در فهرست مشاغل پرتقاضا قرار دارند و حدود ۴ تا ۸.۵ هزار نفر نیروی تازه برای این رشته‌ها لازم است.

ادوارد میلبد، وزیر انرژی بریتانیا، اعلام کرد که دولت در قالب یک برنامه ملی پنج‌ساله قصد دارد ۴۰۰ هزار شغل سبز جدید ایجاد کند. هدف این طرح، دو برابر کردن شمار شاغلان در صنایع پاک تا سال ۲۰۳۰ است. تمرکز اصلی آن بر آموزش نیروهایی است که از مشاغل سوخت فسیلی خارج می‌شوند، همچنین فارغ‌التحصیلان مدارس، بیکاران، سربازان سابق و افرادی که از زندان آزاد شده‌اند. میلبد گفت: شرکت‌هایی که از کمک‌های دولتی یا قراردادهای عمومی بهره‌مند می‌شوند، موظفند شغل‌های باکیفیت در حوزه انرژی‌های پاک ایجاد کنند. بخشی از طرح نیز به تقویت نقش اتحادیه‌های کارگری و مذاکره جمعی در صنایع نوین